

TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ A PROCESNÍ

POJEM TRESTNÍHO PRÁVA HMOTNÉHO

- Trestní právo je odvětvím veřejného práva.
- Rozlišujeme **TP hmotné** (materiální) , které stanoví, co je trestným činem a jakou sankci za něj uložit, a **TP procesní** (formální), které upravuje trestní řízení (procedurální postup).
- TPH se uplatňuje prostřednictvím TPP, které vlastně stanoví pravidla pro uplatnění TPH.
- **Trestní právo hmotné je** odvětví práva, které chrání oprávněné zájmy FO a PO, zájmy společnosti a ústavní zřízení ČR před trestnými činy taxativně vypočtenými v trestněprávních normách, určuje za jakých podmínek určitý způsob jednání představuje trestný čin a jaké sankce za něj mohou být uloženy.
- Ochrana před trestnými činy slouží i stanovení podmínek ukládání tzv. ochranných opatření.
- Trestní právo hmotné, které je předmětem úpravy trestního zákoníku, se uplatňuje prostřednictvím trestního práva procesního, jehož normy upravují postup orgánů činných v trestním řízení o konkrétních spáchaných trestných činech tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. V
- tomto smyslu tvoří trestní právo a trestní právo procesní jednotný celek, kde je však třeba vždy rozlišovat část trestněprávní upravenou v trestním zákoně a část trestněprocesní upravenou v trestním řádu.

TPH je systém právních norem regulujících vznik změnu a zánik ochranných trestněprávních vztahů.

- **předmět úpravy** - ochranné trestněprávní vztahy (odpovědnostní a mimoodpovědnostní)
- **účel úpravy** - ochrana zájmů společnosti, jejího ústavního zřízení, práv a oprávněných zájmů FO a PO, před nejzávažnějšími útoky (TČ)

Struktura- vnitřní uspořádání

- o Základním elementem struktury TPH je trestněprávní norma, z ní potom čerpáme informace o funkcích, zásadách a jednotlivých institutech trestního práva. To potom představuje kostru TPH. Jsou různé typy struktury. Normy jsou strukturovány podle toho, zda se týkají viny nebo trestu, ale strukturu tvoří i jiné normy, předpokládající vznik, změnu a zánik ochranných TP vztahů, tzv mimoodpovědnostních. Dalším rysem je uspořádání podle obecnosti a zvláštnosti na část obecnou a zvláštní.

struktura norem TPH

- zvláštností TP je splývání hypotézy a dispozice
- hypotéza - je vyjádřením předpokladů pro dispozici
 - v TP stanoví znaky skutkové podstaty, které je třeba naplnit, aby došlo ke spáchání daného tr. činu
- dispozice - v návaznosti na hypotézu jde o konstatování, že byly naplněny dotyčné znaky tr. činu, došlo tedy k zakázanému jednání a bude následovat sankce
 - nemusí být obsažena v jednom ustanovení → v obecné části TZ najdeme formulaci základních podmínek tr. odpovědnosti (první část dispozice), v část zvláštní nacházíme druhou část dispozice, která již popisuje konkrétní znaky skutkové podstaty tr. činu
- sankce - označujeme tak tresty, ochranná opatření a jiná opatření dle ZOM
 - s. absolutně určité – obsahují druh trestu a jeho přesnou výměru
 - s. relativně určité – určují druh trestu, kde se výměra pohybuje v určitém rozmezí (nejčastější)
 - s. absolutně neurčité – neurčitý druh i výměr trestu

MÍSTO V SYSTÉMU PRÁVA - VZTAH K JINÝM ODVĚTVÍM PRÁVA

- S ohledem na ochrannou funkci trestního práva a na ni navazující zásadu ekonomie trestního práva představuje trestní právo určitý spojovací, byť pouze subsidiární prvek mezi jednotlivými odvětvími. Dopadá na vybrané společenské vztahy, jinak upravované normami mimotrestních právních odvětví a to jen z hlediska jejich ochrany. Jednotlivá odvětví upravují svůj předmět relativně úplně a primárně, trestní právo pouze pomocně a podpůrně.
- - **TP x ústavní právo** – Ústava i LZPS obsahují mnoho ustanovení týkajících se TP (základní svobody občanů, základní principy TP, atd. (čl. 39, 40/6, 7/2 LZPS a čl. 27, 57/3, 65, 86 Ústavy)
- - **TP x správní právo** – SP postihuje společensky méně závažné delikty a je právem správních orgánů
- - subjektem odpovědnosti ve SP může být i osoba právnická)
- - **TP x mezinárodní právo** – ČR dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z MP
 - mezinárodní právo trestní - součástí mez. práva veřejného (válečné zločiny)
 - trestní právo mezinárodní - součástí vnitrostátního práva, ustanovení TP pokud se objevuje mezinár. prvek
- - **občanské právo x TP** - OP reguluje vlastnictví, TP jej chrání před útoky
- - **rodinné právo x TP** - TČ bigamie , opuštění dítěte, zanedbání pov. výživy
- - **trestní právo procesní** - uvádí v život TPH, samostatné pr. odvětví

VZTAH K NEPRÁVNÍM DISCIPLÍNÁM

- - **kriminologie** – má pro TP největší význam
 - nauka o zločinnosti, o jejích pachatelích a obětech a kontrole (její součástí je i **viktimologie** – nauka o obětech zločinu)
 - může dát nauce i praxi poznatky o realitě → aby TP odpovídalo společenským potřebám
 - - **penologie** – nauka o trestech
 - společný zájem o trestní sankce (tresty a ochranná opatření), z pohledu jejich výkonu i účinků
 - - **kriminalistika** – zkoumá zákonitosti vzniku, změny a zániku stop a jiných relevantních informací, jakožto i zákonitost jejich zkoumání a zjišťování
 - - **forensní disciplíny** - soudní lékařství, psychologie, psychiatrie, antropologie – znalecké posudky od kterých se odvíjí i posouzení podmínek tr. odpovědnosti (viny) nebo předpoklady a ukládání trestů
-

FUNKCE TRESTNÍHO PRÁVA

- 1. ochranná funkce** – chrání společnost a určený okruh spol. vztahů před společensky nejvíce nebezpečnými útoky FO
 - ochrana ultima ratio – TP představuje prostředek „poslední instance“ a to nejpřísnější prostředek ochrany, nastupující tehdy, kdy se ochranné prostředky jiných pr. odvětví ukázaly jako neúčinné
- 2. preventivní funkce** - sleduje ochranu společnosti předcházením tr. činnosti, jakož i činnosti jinak trestné
 - individuální prevence – zaměřená na konkrétní pachatele, má působit pozitivně výchovně, jejím prostřednictvím se působí na ostatní potencionální pachatele TČ ⇒ **prevence generální**
 - individuální prevence je prostředkem prevence generální (exemplární trest) – ne naopak !!
 - vychází z účelu trestu → vychovat odsouzeného ke spořádanému životu a tím působit i na ostatní členy společnosti
 - má zajistit, aby nedošlo k opětovnému porušení nebo ohrožení zájmů chráněných TP
- 3. represivní funkce** – účelem je zabránit pachatelům páchat další trestnou činnost a během trestu vytvářet podmínky pro převýchovu pachatele a jeho integraci do společnosti
- 4. regulativní funkce** – TP co nejpřesněji vymezuje zákonné podmínky tr.odpovědnosti i beztrestnosti, zakotvuje podmínky ukládání trestů a ochr. opatření a stanoví působnost TZ

ZÁKLADNÍ ZÁSADY TRESTNÍHO PRÁVA

= určité pr. principy, pr. ideje, na kterých je založeno TPH

- vycházejí z účelu a funkcí TP a také z principu pr. státu

- některé základní zásady TP jsou zachyceny dokonce na ústavněprávní úrovni → nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege (čl. 39, 40/6 LZPS), zásada humanismu a zásada přiměřenosti (čl. 5 Ú a čl. 6/3, 7/2 LZPS) → zdůraznění významu těchto zásad pro výkon spravedlnosti v právním státě

Obecné zásady:

1. zásada humanismu a přiměřenosti

- projevuje se v povaze zájmů, které TP chrání = demokratické a humanitní hodnoty (život, zdraví, důstojnost)
- projevuje se i v oblasti ukládání a výkonu trestů → tr. represe by měla být rozumná (především délka trestu by měla být přiměřená, jinak ztrácí na významu), chování st. orgánů lidské a bez diskriminace
- zákaz mučení (čl. 7/2 LZPS), zákaz trestu smrti (čl. 6/3 LZPS), zákaz ponížení lidské důstojnosti výkonem trestu a nelze uložit kruté a nepřiměřené trestní sankce(§ 37/2 TZ)
- TP usiluje sankcemi také o neintegraci pachatele do společnosti a satisfakci obětem tr. činu

2.zásada demokratismu

- vyjádřena v ústavě čl. 1

3.zásada vyrovnanosti zájmů individuálních a zájmů celku

plyne z preambule a čl. 1 Ú.

4.zásada zákonnosti

Zásady zvláštní a specifické:

1. nullum crimen sine lege, (žádný tr. čin bez zákona)

- jedině zákon stanoví jaká činnost je trestná a jakým trestem se postihuje
- obsaženo v čl. 39 a 40/6 LZPS
- o této zásadě hovoříme ve čtyřech rovinách – attributech, které tuto zásadu konkretizují do určitých požadavků zákonodárce:

a) nullum crimen sine lege scripta – požadavek zákonné formy pro trestněprávní předpisy

b) nullum crimen sine lege certa – požadavek určitosti trestněprávní normy

c) nullum crimen sine lege stricta – zákaz analogie v neprospěch pachatele, je dovoleno pouze ve prospěch pachatele

d) nullum crimen sine lege praevia – žádný tr. čin bez předchozího zákona

2. nulla poena sine lege (žádný trest bez zákona)

- úzce souvisí s předchozí zásadou → požadavek zákonné formy, určitosti, zákazu analogie v neprospěch a zákazu zpětné působnosti platí i pro ukládání trestů

3.zásada ekonomie trestního práva

4. zásada individuální odpovědnosti FO za spáchaný čin

- základem tr. odpovědnosti je tr. čin (ne jen myšlenky na něj nebo neprojevené názory apod.)
- trestný čin - § 13 TZ
- trestní odpovědnost je vždy spojena s jednáním FO, které ohrožuje nebo porušuje zákon
- české tr. právo je založeno na individuální tr. odpovědnosti, tedy odpovědnosti FO za její vlastní jednání, nezná odpovědnost za cizí vinu ani odpovědnost PO nebo jiných subjektů

5. zásada odpovědnosti za zavinění

- tr. odpovědnost závisí na spoustě podmínek → jednou z nejdůležitějších je existence psychického vztahu ke skutečným, které zakládají tr. čin = subjektivní stránka tr. činu
- v závislosti na obsahu tohoto vztahu hovoříme o činu zaviněném či nedbalostním
- české TP je založeno na subjektivní odpovědnosti, tj. odpovědnosti za zavinění (nezaviněné následky se nepřičítají, s výjimkou tr. činu opilství)
- § 13/2 TZ

NOVÁ KODIFIKACE TRESTNÍHO ZÁKONÍKU JE ZALOŽENA NA TĚCHTO ZÁKLADNÍCH ZÁSADÁCH:

- subsidiární úloha trestního práva (princip „ultima ratio“) jako krajní prostředek ochrany jednotlivců a společnosti;
 - pachatele lze uznat vinným trestným činem a uložit mu za něj trestněprávní sankci jedině na základě zákona („nullum crimen nulla poena sine lege“);
 - zákaz retroaktivity přísnějšího zákona v souladu s Listinou základních práv a svobod;
 - nepřípustnost analogie k rozšiřování podmínek trestní odpovědnosti a při stanovení trestů a ochranných opatření, včetně podmínek jejich uložení (zákaz analogie in malam partem);
 - individuální trestní odpovědnost fyzických osob, vyjadřující odpovědnost jen za vlastní jednání, čímž je vyloučena kolektivní odpovědnost;
 - trestní odpovědnost je založena na zavinění;
 - ukládání a výkon sankcí vyjadřuje přiměřenost trestání ve vztahu k závažnosti trestného činu a osobě pachatele.
-

Cílem nové kodifikace trestního zákoníku České republiky je zejména:

- Plně zajistit ochranu občanských práv a svobod a dalších hodnot garantovaných Ústavou a Listinou základních práv a svobod, jakož i vynutitelnost důležitých příkazů a zákazů prostředky trestního práva, byť jde o nejzazší řešení („ultima ratio“), nicméně však řešení v některých směrech nepominutelné;
 - zajišťovat realizaci trestní politiky demokratické společnosti založené na principu humanismu, směřující k sociální reintegraci pachatelů a zajišťující přiměřenou satisfakci obětem trestných činů;
 - prohloubení diferenciací a individualizace trestní odpovědnosti fyzických osob a právních následků této odpovědnosti;
 - dosažení komplexní právní úpravy ochrany mládeže tím, že trestní právo mládeže bude provázáno s právní úpravou z dalších relevantních oblastí našeho právního řádu na základě vědeckých poznatků nejen z oblasti trestního práva a kriminologie, ale i pedagogiky, sociologie, pedopsychologie a pedopsychiatrie;
 - změna celkové filosofie ukládání sankcí, kdy je třeba především změnit hierarchii sankcí, v rámci níž by byl trest odnětí svobody chápán jako „ultima ratio“ a byl by kladen důraz na individuální přístup k řešení trestních věcí předpokládající širokou možnost využití alternativních sankcí k zajištění pozitivní motivace pachatele;
 - důsledné oproštění od všech reliktvů nedemokratického pojmání funkcí a účelu trestního zákona a přihlášení se k ideové diskontinuitě s právním řádem z totalitního období;
 - dosažení srovnatelné úrovně s trestním právem moderního evropského standardu, při respektování mezinárodních závazků České republiky a požadavků vyplývajících z evropských integračních procesů.
-

○ **Trestní právo procesní**

je odvětví práva, které chrání před trestnými činy zájmy společnosti, ústavní zřízení ČR, práva a oprávněné zájmy FO a PO tím, že upravuje postup orgánů činných v trestním řízení, popř. i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, při zjišťování TČ, při rozhodování o nich a při výkonu rozhodnutí a při předcházení a zamezování trestné činnosti.

○ **trestní řízení**

zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, popř. i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, jehož úkolem je náležitě zjistit, zda byl TČ spáchán, a je-li tomu tak, zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření, rozhodnutí vykonat, popř. jeho výkon nařídit, dále působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů

ZÁKLADNÍ ZÁSADY TŘ V ČR

zásady společné celému trestnímu řízení

- **zásada zajištění práva na obhajobu**
- **zásady řádného zákonného procesu**
- **přiměřenosti (zdrženlivosti)**
- **rychlého procesu**

zásady zahájení trestního řízení

- **zásada legality**
- **oficiality**
- **obžalovací**

zásady dokazování

- **zásada presumpce nevinny**
- **vyhledávací (omezená pouze na přípravné řízení)**
- **zásada bezprostřednosti a ústnosti**
- **zásada volného hodnocení důkazů**

relativně samostatně stojí zásady:

- **zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností**
- **veřejnosti**

Zásada zákonného řízení

- § 2/1 TR → „nikdo nemůže být stíhán jako obviněný jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví zákon“
- ustanovení § 2/1 navazuje na čl. 8/2 LZPS a vyjadřuje **zásadu řádného zákonného procesu**
- je nejdůležitější zásadou trestního řízení

Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů

- vyjádřena v ustanovení § 2/7 TR → „Všechny orgány činné v trestním řízení spolupracují se zájmovými sdruženími občanů a využívají jejich výchovného působení.“
- které organizace se pokládají za **zájmová sdružení občanů** ve smyslu TR, stanoví § 3/1 → jsou to odborové organizace nebo organizace zaměstnavatelů a ostatní občanská sdružení s výjimkou politických stran a politických hnutí, církve, náboženské společnosti a právnické osoby sledující charitativní účely

Zásada zajištění práva obviněného na obhajobu

- zakotvena nejen v TR (§ 2/5, věta třetí, odst.13), ale i v čl. 40/3 LZPS; lze ji odvodit též ze zásady uvedené v čl. 37/2 LZPS → „každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány, a to od počátku řízení“
- **ústavněprávní vyjádření** zásady práva na obhajobu je poněkud užší, než její charakteristika podaná v TR → Listina spojuje právo na obhajobu **s obviněným**, kdežto TR **s tím, proti němuž se vede trestní řízení**, tedy i s osobou podezřelého, jakož i s obviněným, obžalovaným a odsouzeným **Zásada oficiality**

Zásada oficiality

- zásada oficiality v trestním řízení je projevem státoprávní ideje, že pouze stát má **monopol trestního stíhání** → historickým vývojem došlo k tomu, že stát vyloučil při potírání zločinnosti svépomoc a později omezil nebo dokonce zrušil soukromou trestní žalobu a převzal na sebe nejen právo, ale i povinnost sám zakročit proti pachateli trestného činu
- smysl této zásady spočívá v tom, aby trestné činy nezůstaly nepotrestány a aby byla dodržena jednotná, zákonem předepsaná pravidla při jejich stíhání
- povinnost orgánů činných v trestním řízení **postupovat z úřední povinnosti (ex officio)** je obecně zakotvena v § 2/4 TR

Zásada legality

jde o terminus technicus trestněprocesní nauky; slovo „legalita“ zde má užší smysl, než v jiných souvislostech → nelze proto pro vyjádření této zásady použít českého překladu „zásada zákonnosti“, která znamená něco jiného) je vyjádřena v § 2/3, v němž se státnímu zástupci ukládá **povinnost stíhat** všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána, nestanoví jinak; stejnou povinnost stíhat má také policejní orgán → zásada legality je konkretizací zásady oficiality pro etapu zahájení řízení

Prameny trestního práva hmotného

- o obecné dělení na formální (právní předpisy) a materiální (společenské okolnosti) prameny práva
- o pramenem TPH jsou všechny právní předpisy, které obsahují normy tr. práva hmotného (společně s normami TPP tvoří ucelené právní odvětví trestního práva)
- o základní význam má čl. 39 LZPS: *Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.* (vyjádření zásady nullum crimen sine lege scripta) → předpisy nižší právní síly nestačí, a to ani tehdy, jsou-li vydány k provedení a v mezích zákona!!

1. Ústava

- o normativní právní akt nejvyšší právní síly
- o - čl. 27/1,2 – hmotněprávní exempce stíhání poslanců a senátorů
- o - čl.65 – vyloučení tr. odpovědnosti prezidenta (také hmotněprávní exempce)

2. LZPS

- o - součást ústavního pořádku obsahující četná ustanovení významná pro TP
- o - čl. 6/3, čl. 39, čl. 40/5, 6 , č. 7/2 → § 23/2 TZ

3. vyhlášené a ratifikované mezinárodní smlouvy

- o - jsou aplikačně nadřazeny obyčejným zákonům
- o - každý soudce posuzuje rozpor zákona a mez. smlouvy sám (čl.95/1 Ú)

- např.:

- o - Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (č.120/1976 Sb.)
- o - Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.)
- o - Úmluva o právech dítěte (č.104/1991 Sb.)
- o - Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (č.9/1996 Sb.)

4. trestní zákon (z. č. 40/2009 Sb.)

1. část obecná - ustanovení společná zčásti nebo zcela všem trestným činům

- o v úvodní hlavě je vymezena působnost zákona a v následujících základy trestní odpovědnosti, okolnosti vylučující protiprávnost činu, zánik trestní odpovědnosti, trestní sankce, zahlazení odsouzení, zvláštní ust. O někt. pachatelích a Hlava VIII potom obsahuje výkladová ustanovení

2. zvláštní část TZ - ustanovení věnovaná jednotlivým trestným činům, jejich charakteristikám a trestům za ně

3. část obsahující přechodná a závěrečná ustanovení

5. další zákony

- - TPH v ČR je právem kodifikovaným a je tedy skoro celé koncentrováno do jednoho předpisu – TZ
- - kromě TZ platí však i jiné právní předpisy, které jsou nebo obsahují ustanovení hmotněprávní povahy
- - mezi ně patří:
 - zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (ZOM)
 - 165/1950 Sb., na ochranu míru
 - z.č. 184/1964 Sb., kterým s vylučuje promlčení stíhání nejzávažnějších trestných činů proti lidskosti spáchaných ve prospěch nebo ve službách okupantů
 - z.č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci
 - § 5 z.č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu
 - z.č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a další.

6. amnestijní rozhodnutí prezidenta republiky

7. nálezy Ústavního soudu

- - pramenem TP jsou jen nálezy pléna ÚS, které ruší zákony nebo jejich jednotlivá ustanovení

8. právní předpisy související s TP

- zákon č. 200/1990 Sb. o přestupcích a jiné předpisy upravující jiná, méně závažná společenská jednání

TRESTNÝ ČIN

- legální vymezení trestného činu - § 13 TZK - *Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*
- - § 6/1 ZSM – trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění

POJETÍ TRESTNÉHO ČINU

- existují dvě odlišná pojetí trestného činu: **materiální** (materiálně – formální, formálně – materiální), **formální** – trestným činem je jednání, naplňující znaky uvedené v zákoně
- ve formálním pojetí TČ musí zákonodárce stanovit znaky tr. činu tak přesně, aby případy, kdy trestný čin má všechny tyto formální znaky, ale není pro společnost větší mírou nebezpečný, byly minimální
- výhodou formálního pojetí je tedy vyšší legalita podmínek trestní odpovědnosti, avšak s rizikem přílišné tvrdosti zákona
- platná právní úprava je založena na formálním pojetí trestného činu, a to ve spojení s materiálním korektivem, podle něhož trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech **společensky škodlivých**, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiných právních předpisů (princip „*ultima ratio*“, zásada subsidiarity trestní represe = § 12/2 TZK)
- materiální korektiv tak brání, aby jako trestné činy byly posuzovány bagatelní případy, jakož i taková jednání, která nejsou pro společnost škodlivá.

Aby se jednalo o trestný čin, musí být naplněny formální znaky (znaky uvedené v zákoně)

- znaky uvedené v zákoně - **formální stránka** trestného činu:
- znaky skutkové podstaty trestného činu (**objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka, protiprávnost**) = **typové znaky**
- **stanovený věk** (§ 25) a **příčetnost** (§ 26) = **obecné znaky** (pro všechny trestné činy stejné, neodlišují je navzájem)
- u mladistvých pachatelů je třeba rozumová a mravní vyspělost (§ 5/1 ZSM) – jde o další podmínku trestní odpovědnosti u mladistvých
- jsou popsány jednak v některých ustanoveních obecné části TZK (definice forem zavinění) a jednak ve zvláštní části TZK ve formě definic jednotlivých druhů trestných činů

KATEGORIZACE TRESTNÝCH ČINŮ

- V návaznosti na formální pojetí trestného činu trestní zákoník zavádí bipartici, tedy upravuje nové rozdělení trestných činů na **zločiny** a **přečiny** (§ 14 TZK).
- **Tato změna se promítne i do trestního řízení.** U zločinů bude vedeno standardní trestní řízení, u přečinů budou převažovat zrychlené formy řízení, odklony a alternativní řešení, včetně širokého uplatnění prostředků probace a mediace.
- **přečiny** jsou nejen všechny nedbalostní trestné činy, ale také ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let,
- **zločiny** jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny,
- **zvláště závažnými zločiny** jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

- Podle § 111 se TČ rozumí jen čin soudně trestný a pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, též:
 - příprava TČ (§ 20),
 - pokus TČ (§ 21),
 - účastenství na TČ ve formě organizátorství, návodu a pomoci (§ 24).

FUNKCE POJMU TRESTNÝ ČIN Z HLEDISKA VINY

čin jinak trestný

- o vedle pojmu „trestného činu“ neboli „činu soudně trestného“ počítá trestněprávní terminologie ještě s „činem jinak trestným“ → čin jinak trestný je čin relativně beztrestný, tzn. beztrestný v poměru ke konkrétním okolnostem případu; jinak, tj. za jiných okolností, je takovýto čin trestný
 - o existuje ve dvou podobách
- 1) Čin pro nedostatek znaků subjektu** (věk, přičetnost,...), subjektivní stránky (zavinění) nebo pro nedostatek jednání (vis absoluta) není v konkrétním případě trestný
- o nedostatek příčinného vztahu mezi jednáním a následkem, nedostatek následku samého, jakož i absence konkrétního objektu trestného činu neznamenaí nutně, že půjde o čin jinak trestný X nedostatek vyjmenovaných znaků objektivní stránky, jakož i konkrétního objektu trestného činu jsou pojmovými znaky určitých forem trestného činu, a sice přípravy a pokusu, tedy činů soudně trestných
- 2) Činy nevykazující žádný stupeň společenské škodlivosti** - činy v nutné obraně nebo spáchané za podmínek krajní nouze (§ 28, § 29 TZK)
- o trestné činy (činy soudně trestné) a činy jinak trestné představují právně relevantní skutečnosti, na jejichž základě vznikají trestněprávní vztahy odpovědnostní a mimoodpovědnostní
 - o trestný čin je výlučným základem trestní odpovědnosti X čin jinak trestný sám o sobě nikoliv → může však představovat tzv. objektivní podmínku trestnosti, vedle podmínek subjektivních

čin beztrestný

- o čin beztrestný je čin absolutně beztrestný, tzn. za jakýchkoliv okolností
- 1) zákonodárce určité TČ z důvodů trestněpolitických obecně nekriminalizuje**(např.sebevražda, autointerrupce)
- 2) činy neuvedené ve zvláštní č. TZK (např. přestupek)**
- 3) činy dovolené**
- o činy beztrestné stojí z hlediska problematiky trestněprávních vztahů pochopitelně mimo rámec trestního práva a těchto vztahů jím regulovaných
 - o čin beztrestný nemůže na rozdíl od činu jinak trestného vystupovat ani jako tzv. objektivní podmínka trestnosti
 - o **trestný čin ≠ protiprávní čin** – pojem ZSM, sloužící jako souhrnné označení pro tr. čin, provinění nebo čin jinak trestný

DĚLENÍ PROTISPOLEČENSKÝCH JEDNÁNÍ PODLE JEJICH ZÁVAŽNOSTI

1. trestné činy dle TZ a ZSM
2. správní delikty FO, zejména přestupky
3. civilněprávní delikty
4. jiné společensky nežádoucí činy se škodlivými důsledky, které nelze kvalifikovat jako protiprávní

KLASIFIKACE TRESTNÝCH ČINŮ

- o trestné činy je možné třídit podle různých hledisek, například podle druhu chráněných hodnot (viz. systematika zvláštní části TZK), podle formy zavinění (**trestné činy úmyslné – nedbalostní**), podle způsobu jednání (**tr. činy spáchané konáním – opomenutím**), podle toho zda je či není naplněna objektivní stránka trestného činu, lze rozlišovat **přípravu** (§ 7), **pokus** (§ 8) a **dokonání tr. činu**, z hlediska zda vyvolávají účinek nebo nikoliv (trestný čin **ohrožovací - poruchový**) apod.

Klasifikace podle závažnosti typové:

- a) **zvlášť závažné zločiny** – je trestná i příprava k těmto tr. činům - jde o úmyslné trestné činy, u nichž horní hranice tr. sazby činí nejméně 10 let
- b) **trestné činy za které lze uložit trest odnětí svobody max. do 5 let**
- c) **trestné činy za které lze uložit trest odnětí svobody max. do 3 let** – za podmínek § 81, 84 TZK lze dát podmínku

KLASIFIKACE DLE PROCESNÍHO HLEDISKA

- a) trestné činy za které lze uložit trest odnětí svobody max. **do 2 let**
– obviněného nelze vzít do vazby (§ 68/2,3 TŘ)
- b) trestné činy za které lze uložit trest odnětí svobody max. **do 3 let**
– rozhoduje-li v prvním stupni okr. soud, je možné konat tzv. *zkrácené přípravné řízení* (§ 179a TŘ) na které navazuje zjednodušené řízení před soudem
- jde-li o nedbalost, nelze vzít obviněného do vazby
 - jde-li o provinění, je možné odstoupit od trestního stíhání
- c) trestné činy za které lze uložit trest odnětí svobody max. **do 5 let**
– řízení zásadně koná samosoudce
- za podmínek § 307 TŘ lze podmíněně zastavit trestní stíhání, za podmínek § 309 TŘ lze schválit narovnání
- d) trestné činy za které lze uložit maximální trest odnětí svobody **převyšující 5 let** – rozhoduje vždy senát a obviněný musí mít vždy obhájce (již v přípravném řízení - § 36/3 TŘ)
- podmíněné zastavení trestního stíhání nebo schválení narovnání nepřichází v úvahu
- e) trestné činy za které lze uložit trest odnětí svobody **min. 5 let** – rozhoduje v prvním stupni krajský soud (§ 17 TŘ)

KLASIFIKACE PODLE OBJEKTIVNÍ STRÁNKY TRESTNÉHO ČINU

- - příprava
- - pokus
- - dokonání
- - spolupachatelství
- - organizátorství
- - návod
- - pomoc
- - TČ pokračující
- - TČ trvajících
- - TČ hromadné
- - pluralitní trestná činnost (souběh a recidiva)
- - singulární trestná činnost

KLASIFIKACE

- *podle požadavku na zvláštní vlastnost, způsobilost či postavení pachatele*
 - **obecné x speciální x konkrétní**
- *podle formy zavinění*
 - **úmyslné x nedbalostní**
- **vlastnoruční x spáchané za použití „živých“ nástrojů**
- *podle formy jednání*
 - **Komisivní (konání) x omisivní (opomenutí)**
- *podle druhu následku*
 - **poruchové x ohrožovací**

MATERIÁLNÍ STRÁNKA TRESTNÉHO ČINU-SPOLEČENSKÁ ŠKODLIVOST

- Nový trestní zákoník vychází z formálního pojetí TČ, společenskou škodlivost tedy nelze chápat jako materiální stránku TČ.
- Pojem společenská škodlivost je spíše spojen se zásadou subsidiarity TP a jako taková se uplatňuje mimo legální definici TČ.
- Podle § 12 odst. 2 TZ *„Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.“*
- Společenská škodlivost má snad suplovat společenskou nebezpečnost, jde však o termín přesnější a terminologicky vhodnější, a to zejména proto, že se vztahuje ke spáchanému činu, který zasáhl zájmy chráněné TZ a v tomto smyslu je poškodil.
- Z hlediska obsahu pojmu má být společenská škodlivost určována povahou a závažností TČ ve smyslu § 39 odst. 2 TZ: *„Povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem.“*

FORMÁLNÍ STRÁNKA TRESTNÉHO ČINU

- Podle úpravy zákona č. 140/1961 platilo, že aby se mohlo jednat o trestný čin, musí být kumulativně naplněny formální i materiální stránka trestného činu, kdy materiální stránka představovala *splečenskou nebezpečnost*.
- Definice trestného činu dle **§13 platného zákona č. 40/2009** zní:“ *trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.*“
- Tedy bylo upuštěno od materiálního nebo formálně materiálního pojetí.
- Autoři nového zákona jsou toho názoru, že tato skutečnost povede ke zvýšení jednotnosti při výkladu a aplikaci zákona a k posílení rovnosti před zákonem.
- Formální pojetí trestného činu odpovídá více logice trestního práva spočívající v tom, že se řízení např. pro méně závažné výtržnictví zastaví, než aby se taková méně závažné výtržnictví již předem nepovažovalo za trestný čin, což by mohlo mít především u mladistvých pachatelů za následek destrukci právního vědomí sociálně etického významu výtržnictví.
- Na druhou stranu společenská „škodlivost“ trestného činu je stále uplatňováno a to v legislativním procesu, při stanovení, jaká typová jednání – skutkové podstaty (základní, privilegované i kvalifikované) – jsou trestnými činy a s jakou trestní sazbou, jakož i v rámci výkladu trestního zákoníku při uplatnění **zásady subsidiarity** trestní represe a z ní vyplývajícího principu „**ultima ratio**“ (§ 12 odst. 2), a dále samozřejmě i při ukládání trestů za formálně vymezené trestné činy (přečiny a zločiny), kde se kritéria povahy a závažnosti činu vymezená v § 39 odst. 2 osnovy trestního zákoníku uplatní jako základní kritéria pro stanovení druhu trestu a jeho výměry.

FORMÁLNÍ STRÁNKA (ZNAK) TČ JE TVOŘENA:

- o - znaky skutkové podstaty tr. činu (**objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka, protiprávnost**) = **typové znaky**

- o - **stanovený věk** (§ 25) a **nepříčetnost** (§ 26) a **zmenšená přičetnost** (§27) = **obecné znaky**

a) objekt tr. činu – společenské hodnoty (zájmy), proti nimž tr. čin směřuje (zájem na ochraně majetku)

b) objektivní stránka tr. činu – jednání, následek a příčinnou souvislost mezi jednáním a následkem.

- o fakultativními znaky jsou: místo a čas jednání, účinek jednání, hmotný předmět útoku, prostředek použitý ke spáchání tr. činu

c) subjekt tr. činu – kdokoliv, kdo je tr. odpovědný –

Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná (§ 22 odst. 1 TrZ) = **přímý pachatel** - přitom znaky skutkové podstaty naplnil vlastnoručně (svémocné odloučení, § 387 TrZ) nebo za použití nástroje

de facto i de iure neživého (=sekera, § 140 TrZ)

de facto živého ale de iure neživého (=pes, § 145 TrZ)

Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem; v těchto případech není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala. = nepřímý pachatel (§ 22 odst. 2 TrZ) – tedy za použití nástroje de facto i de iure živého (=člověk).

Pachatelem se rozumí, nevyplývá-li z jednotlivého ustanovení trestního zákona něco jiného, i **spolupachatel** a **účastník** (organizátor, návodce, pomocník) (§ 113 TrZ)

d) subjektivní stránka tr. činu – vnitřní, psychický stav pachatele k protiprávnímu jednání

- obligatorním znakem je zde zavinění, výjimečně i pohnutka

e) protiprávnost – je u všech TČ, i když někdy není výslovně uveden. Dovozuje se z celého právního řádu – např. porušení pravidel silničního provozu, předpisů o bezpečnosti práce, nakládání s jedy

- o Někde je tento znak zdůrazněn ve skutkové podstatě – neoprávněně (neoprávněně podnikání, Porušování autorského práva, Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů), bez povolení a podobně. Pokud chybí protiprávnost, např. v důsledku okolností vylučující protiprávnost, (§28-32), nejde o TČ.

ZAJIŠTĚNÍ OSOBY OBVINĚNÉHO A PODEZŘELÉHO A OPATŘENÍ JINÝCH OSOB PRO TRESTNÍ ŘÍZENÍ

- osobní přítomnost obviněného, jak u vyšetřovacích úkonů, tak u hlavního líčení, je stěžejní pro dosažení účelu trestního řízení

1. Předvolání

- nejběžnější a základní prostředek k zajištění účasti obviněného na úkonech trestního řízení (§90/1, 2 TR)
- podstatou předvolání je výzva příslušného orgánu, aby se obviněný v určitý den a hodinu dostavil zpravidla k tomuto orgánu, a to z důvodu v předvolání uvedeného
- zpravidla písemná forma (může být i ústní – osobní nebo telefonické)

2. Předvedení

- předvedení obviněného představuje **důraznější způsob zajištění přítomnosti obviněného na procesních úkonech** (§90 TR)

3. Pořádková pokuta

- má **charakter donucovací i výrazně sankční** (§66 TR)
- sankční povaha se projevuje v tom, že osobě, jež nerespektuje příkaz orgánu činného v trestním řízení, lze uložit peněžní pokutu až do výše 50 000 Kč

4. Zadržení

- zajišťovací procesní úkon, který lze v neodkladných a naléhavých případech použít vůči obviněnému (§75 TR) i vůči osobě podezřelé ze spáchání TČ (§76 TR)
- podstatou je zcela krátkodobé omezení osobní svobody obviněného (podezřelého), a to na základě opatření příslušného orgánu činného v trestním řízení za účelem přezkoumání, zda u ní jsou či nejsou dány důvody vazby** (§67 TR) – zadržení provádí policejní orgán

5. Příkaz k zatčení §69/1 TR

- zatčením se rozumí zjištění pobytu, zadržení a krátkodobé omezení osobní svobody obviněného za účelem jeho dodání orgánu, který příkaz k zatčení vydal
- zatčená osoba musí být do 24 hodin odevzdána soudu
- soudce musí zatčenou osobu do 24 hodin od zatčení vyslechnout a rozhodnout o vazbě, nebo ji propustit na svobodu

6. Vazba

- nejzávažnější trestně procesní zajišťovací opatření, má vždy jen zajišťovací funkci
- podstatou vazby je dočasné omezení osobní svobody obviněného rozhodnutím soudu v uzavřeném ústavu (vazební věznici) ministerstva spravedlnosti. **Vazba: útěková, koluzní, předstižná**

